

Bogaert, N. & Branden, K. van den (2011). *Handboek taalbeleid secundair onderwijs*. Leuven: Acco.

Veel scholen voor voortgezet onderwijs staan – soms opnieuw – voor de vraag hoe ze taalbeleid op school kunnen of moeten vormgeven. De vraag komt vaak voort uit tegenvallende leerling-resultaten, soms uit een opdracht van de inspectie, en ook de invoering van het referentiekader taal en rekenen zet scholen aan taal- (en reken)beleid te ontwikkelen. Het referentiekader heeft niveauverhoging als doel, een doel dat niet alleen bij de docenten Nederlands (en wiskunde) neergelegd wordt, maar waar alle docenten een bijdrage aan zouden moeten leveren. Hoe kan een school dat vormgeven? Een *Handboek taalbeleid* komt dan als geroepen. De vraag is of het Vlaamse *Handboek taalbeleid secundair onderwijs* van Nora Bogaert en Kris van den Branden, dat in de zomer van 2011 is verschenen, ook antwoorden op Nederlandse vragen geeft.

‘Taalbeleid op school: wat houdt het precies in?’ Zo begint het *Handboek*, dat het resultaat is van talrijke nascholingen en begeleiding in Vlaanderen in de afgelopen jaren, en van onderzoek vanuit het Centrum voor Taal en Onderwijs van de K.U. Leuven waar beide auteurs werkzaam zijn. Het boek bevat twee delen: een inhoudelijk deel over het *wat* en een organisatorisch deel over het *hoe*.

Het eerste deel *Bouwstenen van taalbeleid* geeft in zeven hoofdstukken antwoord op de vraag: wat is taalbeleid en waarom is het nodig? In het eerste hoofdstuk wordt de brede

definitie van taalbeleid gegeven van waaruit in dit handboek gewerkt wordt: ‘de structurele en strategische poging van een schoolteam om de onderwijspraktijk aan te passen aan de taalleerbehoeften van de leerlingen met het oog op het bevorderen van hun algehele ontwikkeling en het verbeteren van hun schoolresultaten.’ Deze definitie rafelen de auteurs vervolgens uiteen in: taalbeleid is doelgericht, taalgericht, structureel, strategisch, een dialoog (ik zou zeggen polyloog), schoolspecifiek en draait om samenhang. Het hoofdstuk geeft bijvoorbeeld voorbeelden van doelen op leerling-niveau, klasniveau en schoolniveau: een drieslag die na dit hoofdstuk in deel 2 van het boek terugkomt. Het structurele van taalbeleid komt tot uiting in de taalbeleidscyclus, die start en eindigt/herstart met het meten van leerling-resultaten. De tweede stap in de cyclus is het formuleren van taalbeleid, met doelen op de drie niveaus en het plannen van acties. Daarna komt de uitvoering en het vastleggen van effecten (op leerlingen, klas, school). Tot slot leidt dat tot reflectie op het bestaande taalbeleid en het bijstellen daarvan.

Het tweede hoofdstuk gaat nader in op taaldoelen op leerling-niveau. Hierin gaan de auteurs uit van de eindtermen in Vlaanderen voor Nederlands. Die verschillen weliswaar van die in Nederland, maar de uitwerking die gegeven wordt in complexiteit van taken, academische taalvaardigheid, vaktaal en schooltaal is algemeen genoeg om ook voor Nederlandse lezers interessant te zijn. Bogaert en Van den Branden behandelen in

dit hoofdstuk vier valkuilen voor de (vak) docent die met zorg met vaktaal wil omgaan: in de uitleg te abstracte woorden gebruiken, vanuit de eigen vakkennis te veel vanzelfsprekend vinden, niet verhelderen waarom bepaalde zaken geleerd moeten worden, en een te docerende, frontale lesaanpak.

Hoofdstuk 3 behandelt het taalonderwijs en beschrijft 'een krachtige didactiek voor taalvaardigheidsontwikkeling' in een aantal componenten. In de eerste plaats gaan de auteurs in op wat zij 'kwaliteitsvolle taaltaken' noemen. Ze geven daarvan diverse voorbeelden. Daarna gaan ze in op het hoe en waarom van samenwerkend leren. De derde component is het geven van gerichte steun door de docent, vooraf en als feedback. Deze krachtige didactiek illustreren de auteurs in een didactiek voor taalbeschouwing op basis van dezelfde principes. Het hoofdstuk besluit met een paragraaf over leerlingen die extra begeleiding behoeven (differentiatie en remediëring).

Taal in de niet-taalvakken is het onderwerp van hoofdstuk 4. Na een korte algemene introductie van mogelijke onderwijsleerproblemen bij deze vakken, geven de auteurs een aanpak weer in drie stappen: de introductie van nieuwe vakinhoud, de constructie van vakkennis bevorderen, de top op de piramide zetten. Het is te kenschetsen als een uitwerking van taalgericht vakonderwijs¹ (Hajer & Meestringa, 2009), met verschillende Vlaamse voorbeelden. In de laatste twee paragrafen van dit hoofdstuk stellen de auteurs samenvattend dat op deze wijze aan taalvaardigheidsontwikkeling gewerkt kan worden en dat vakdoelen zo niet in de knel komen.

Hoofdstuk 5 behandelt de beoordeling van taalvaardigheid. Na een introductie waarin de functies van evaluatie en de te evalueren aspecten van taalvaardigheid (kennis, vaardigheid en attituden; product en proces) worden besproken, geven de auteurs in dit hoofdstuk een toelichting op en voorbeelden

van evaluaties via toetsen, observaties, en peer- en zelfevaluatie. Ook bevat dit hoofdstuk een korte paragraaf over wat de docent, het team, de school met de evaluaties kan doen, en over de gevaren van het zoeken van buitenschoolse verklaringen als de resultaten tegenvallen.

Meertaligheid in het onderwijs is het onderwerp van hoofdstuk 6. Drie verschillende vragen worden beantwoord: of van huis uit meertalige leerlingen een bijzondere aanpak vragen, hoe schoolteams het best met deze leerlingen kunnen omgaan, en de vraag naar het ideale vreemdetalenonderwijs. Het gegeven dat verschillen in de taal die de leerlingen thuis spreken onderwijsachterstanden niet verklaren, is de basis voor diverse adviezen om deze leerlingen in de heterogene groep te houden en van daaruit ruimte te scheppen voor hun bijzonderheid. Een van de manieren waarop dit laatste kan worden gerealiseerd, is het organiseren van meertalig onderwijs waarin leerlingen ook de kans krijgen hun thuistaal te ontwikkelen. In de paragraaf over het vreemdetalenonderwijs wordt kort aandacht geschonken aan het European Reference Framework for Languages (het ERK), de didactiek van het onderwijs in moderne vreemde talen, en wat in Nederland ondertussen met tweetalig onderwijs (CLIL) wordt aangeduid (onderwijs met deels Engels als instructietaal).

Het laatste hoofdstuk van het eerste deel kijkt over de muur van de school. In hoofdstuk 7 beschrijven Bogaert en Van den Branden hoe ouders en de buurt betrokken kunnen worden bij het taalbeleid en waarom dat wenselijk is. Ouders en school zijn partners en ouders kunnen tot op zekere hoogte met de leerling meeleven, meehelpen, meedenken en meebevisen. Het boek geeft verschillende suggesties voor scholen voor secundair onderwijs om de betrokkenheid en participatie van ouders te stimuleren, maar bespreekt ook kritisch te hoge verwachtingen daarvan.

Het tweede deel *Processen van taalbeleid* gaat in op het hoe van taalbeleid op school en kent drie hoofdstukken en een kort besluit. In het eerste van de drie hoofdstukken (8) beschrijven de auteurs systematisch hoe de beginsituatie in kaart kan worden gebracht. Dat dit nodig is, leiden ze af uit de definitie van taalbeleid, waarna ze ingaan op het verzamelen van gegevens op leerling-niveau (wat weten we van leerlingen op het gebied van taal?), op klasniveau (hoe gaan de leerkrachten in de klas met taal om?) en op schoolniveau (wat doen en willen we met taalbeleid op onze school?). Het verzamelen van gegevens dient het identificeren van cruciale sterktes en zwaktes van de school, en van daaruit kunnen doelstellingen op die drie niveaus geformuleerd worden. Diverse deelvragen zijn gekoppeld aan manieren (met een enkel concreet voorbeeld) om daarover informatie te verzamelen. Er worden aanwijzingen gegeven hoe de gegevens te filteren en te interpreteren, en hoe daarover te rapporteren aan het team (met een voorbeeldrapport van twee pagina's).

Hoofdstuk 9 bevat aanwijzingen voor het schrijven van een (kort) taalbeleidsplan. De auteurs beperken zich hierbij tot vier basisonderdelen:

- de synthese van het beginsituatieonderzoek,
- een hoofdstuk met doelstellingen (op de drie niveaus),
- een hoofdstuk met concrete acties om die doelen te bereiken
- een hoofdstuk over het systematisch verzamelen van gegevens om voortgang vast te leggen.

In het hoofdstuk staan diverse voorbeelden gegeven van doelstellingen op leerling-, klas- en schoolniveau, en voorbeelden van daaraan te koppelen acties. .

In hoofdstuk 10 vinden we onder meer tien tips voor schoolteams voor het efficiënt uitvoeren van een taalbeleidsplan, een overzicht van taken van de taalbeleidscoördinator,

een profiel van de taalbeleidscoördinator, en enige aanwijzingen hoe vast te stellen of de acties zijn uitgevoerd en de doelen bereikt. Hoofdstuk 11 geeft ten slotte de afrondende conclusie van het boek: dat de ultieme toetssteen of het taalbeleid slaagt, niet bestaat uit tevredenheid van schoolleiding of docenten, maar uit gegevens waaruit blijkt dat de leerlingen sterker tot ontwikkeling komen.

Bogaert en Van den Branden hebben een omvattend handboek opgeleverd dat rijk is aan voorbeelden met talloze bruikbare tips en suggesties, die ook voor de Nederlandse situatie relevant kunnen zijn. Vooral het tweede deel over het proces van taalbeleid voorziet m.i. in een behoefte. En als naslagwerk is het zeker een aanwinst. De bruikbaarheid in Nederlandse begeleidings- en scholingssituaties wordt echter enerzijds beperkt door de Vlaamse insteek (Vlaamse eindtermen en –logisch - geen aandacht voor het referentiekader taal), en anderzijds door de opbouw van het boek die wat mij betreft wel wat strakker en systematischer had gemogen. De drieslag van leerlingen, klas, en school ook doortrekken in de andere hoofdstukken van deel 1, en een helder onderscheid maken tussen de bijdrage van het schoolvak Nederlands, eventuele steunlessen en de andere vakken, was mij lief geweest. Maar het is een rijk boek, dat zijn weg ook in Nederland wel zal weten te vinden.

Theun Meestringa

1. Taalgericht vakonderwijs staat voor een didactiek die gebruik maakt van het feit dat taal een belangrijke rol speelt bij het leren, wat er ook geleerd wordt. Zo begint de Nederlandse website over dit onderwerp: <www.taalgerichtvakonderwijs.nl>. Zie ook Hajer, M. & Meestringa, T. (2009). *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Coutinho.